

УДК: УДК 371.14

*С.В. Алексєєва
м. Київ*

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МЕТОДИСТІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Актуальність проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Сучасна освіта потребує пошуку нових підходів до моделювання ефективної системи науково-методичної роботи з педагогічними кадрами, яка б, ґрунтуючись на наукових засадах, успішно функціонувала в режимі постійного оновлення і розвитку. Впровадження інформаційних технологій в методичну роботу навчальних закладів спрямовується на створення єдиного інформаційно-методичного простору, на якому розміщені освітні нормативні документи, методичні матеріали, посібники, рекомендації, які допоможуть педагогам вдосконалювати та підвищувати рівень педагогічної майстерності. Використання інформаційних технологій в професійній діяльності методистів уможливорює онлайн-інформування педагогів про результати наукових досліджень у галузі педагогіки, психології, теорії викладання конкретних навчальних предметів, а також можливості інтегруватися в загальнонаціональний і міжнародний освітній простір.

Відповідно до сучасних потреб освіти пріоритетними напрямками методичної роботи в навчальних закладах є: наповнення, супроводження та обслуговування інформаційних методичних сайтів, моніторинг рівня професійної компетентності педагогічних працівників, надання інформаційної допомоги педагогам у створенні індивідуальних сайтів, інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу, підвищення комп'ютерно-технічної грамотності педагогічних працівників. Особливе

значення набуває проблема розвитку професіоналізму методистів через підвищення рівня інформаційної культури як складової інформаційних відносин в освітньому середовищі і підсилення їх підготовки у сфері інформаційно-аналітичних і проектно-прогностичних знань до способів отримання і трансляції різнобічної інформації. Саме інформаційна культура в сучасному інформаційному суспільстві розглядається як складова професійного досвіду і необхідна умова професійного розвитку, що зумовлено набуттям знань, умінь та навичок роботи в інформаційному середовищі. Інформаційна культура, також, є складовою нового типу спілкування, яке виявляється у вільній орієнтації в інформаційному просторі і забезпечує конструктивну комунікативну взаємодію у професійному середовищі.

Необхідність пошуку оптимальних шляхів розвитку інформаційної культури методистів навчальних закладів зумовлюють актуальність дослідження з даної проблеми.

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні основних компонентів інформаційної культури методистів як складової їх професіоналізму та визначенні відповідних критеріїв їх оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати різне бачення науковців на процес формування інформаційної культури. Так, інформаційну культуру – як складову частину загальної культури і системну характеристику особистості розглядають вчені М. Вохришева, Н. Зінов'єва, Ю. Зубов, С. Каракозов, А. Суханов, І. Хангельдієва. Інформаційна культура як знання структуру і функціонування інформаційного середовища висвітлено у працях Т. Богданової, Р. Воробйова, В. Кайміна. В контексті розгляду питання формування інформаційної культури педагогічних працівників значущими є ідеї дослідників В. Кравець, В. Кухаренко, Н. Новожилової, А. Шабанова, Т. Шорохової, В. Бикова, В. Олійника, М. Жалдака, які визначають

взаємозалежність рівня інформаційної культури освітян від стану інформаційного забезпечення їх діяльності.

Виділення невирішених проблем. Проведені нами дослідження у закладах освіти з проблеми розвитку інформаційної культури методистів свідчать про наявність низки суперечностей, які мають місце в сучасній освіті, зокрема, між: вимогами до науково-технологічного рівня компетентності методистів і відсутністю методів формування їх інформаційної культури; необхідністю сформованості інформаційної культури методистів і відсутністю засобів її розвитку; значною потребою у методистах з високою інформаційною культурою і недостатнім рівнем їх підготовки.

Виклад основного матеріалу. В сучасній педагогіці існує ряд концептуальних підходів до осмислення сутності феномену інформаційна культура. Зокрема це технологічний, культурологічний, особистісний і аксіологічний підходи. Але, поняття інформаційна культура переважно асоціюється з технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером, використанням програмного забезпечення. Формування інформаційної культури полягає в навчанні основам комп'ютерної грамотності. Прихильники цього підходу К. Колін, Ю. Брановський описують сутність інформаційної культури формулою: «бути культурним = це вміти: користуватися засобами сучасних інформаційних технологій + мати: уявлення про все те, що створено у цій галузі». Інформаційну культуру описують як певний рівень ефективності створення, збереження, переробки, передачі, збору та використання інформації, який забезпечує цілісне бачення та передбачає наслідки прийнятих рішень. Отже, інформаційна культура – це готовність не тільки використовувати останні досягнення інформаційної техніки, а й уміння сприймати нову інформацію.

Представники культурологічного підходу, Н. Гендіна, Н. Зінов'єва, В. Мілітарев, І. Яглом, вважають, що інформаційна культура знаходиться

на одному рівні з культурою праці, побуту, поведінки, мови, а також професійною, моральною культурою тощо. А отже, інформаційну культуру розглядають як якісну характеристику результату розвитку суспільства і особистості в галузі професійної діяльності.

Інтегруючи акмеологічний і особистісний підходи до вивчення інформаційної культури визначимо, що її розглядають як комплексне динамічне особистісне утворення професіонала, що зумовлює високі якісні показники професійно-особистісного зростання суб'єкта професійної діяльності.

Р. Гуревич наголошує, що рівень інформаційної культури визначається не лише засвоєними знаннями та набутими вміннями у галузі інформаційних процесів і комп'ютерних дисциплін, а також здатністю існувати в інформаційному суспільстві, якому зокрема притаманні новизна, швидкоплинність [1, с. 355].

Таким чином, основна тенденція у вивченні сутності поняття інформаційної культури пов'язана з фундаментальністю і багатоаспектністю розгляду не тільки її як феномена, визначеного умовами науково-технічного прогресу, електронними засобами переробки, зберігання і передачі інформації, а перш за все як діяльній інфраструктури, що пронизує сфери професійної діяльності.

В аспекті вивчення професіоналізму методистів проблему розвитку інформаційної культури доцільно проаналізувати у контексті взаємозв'язку з формуванням інформаційно-технічної, комп'ютерної, інформаційно-аналітичної компетентності та комп'ютерно-технологічної і інформаційної грамотності, що обумовлено необхідністю постійного опрацювання з великим обсягом інформації, яка водночас є продуктом їх професійної діяльності.

Так, зокрема, поняття інформаційно-технологічної компетентності визначають як рівень освіти, що характеризує професійну підготовку до використання інформаційно-комунікаційних технологій на теоретичному,

практичному і творчому рівні. Комп'ютерну компетентність використовують для позначення вмій і навичок роботи з інформаційними ресурсами та інформаційними технологіями. Інформаційно-аналітична компетентність розглядається як інтегральне особистісне утворення, що характеризує зрілість дій особистості в інформаційному середовищі.

Для позначення знань при роботі з інформаційними ресурсами, інформаційними та комп'ютерними технологіями використовують поняття комп'ютерно-технологічної грамотності та інформаційної грамотності. Так, комп'ютерно-технологічна грамотність – це знання основ роботи певних програмних засобів; інформаційна грамотність – це розуміння основних концепцій технологій та їх застосування.

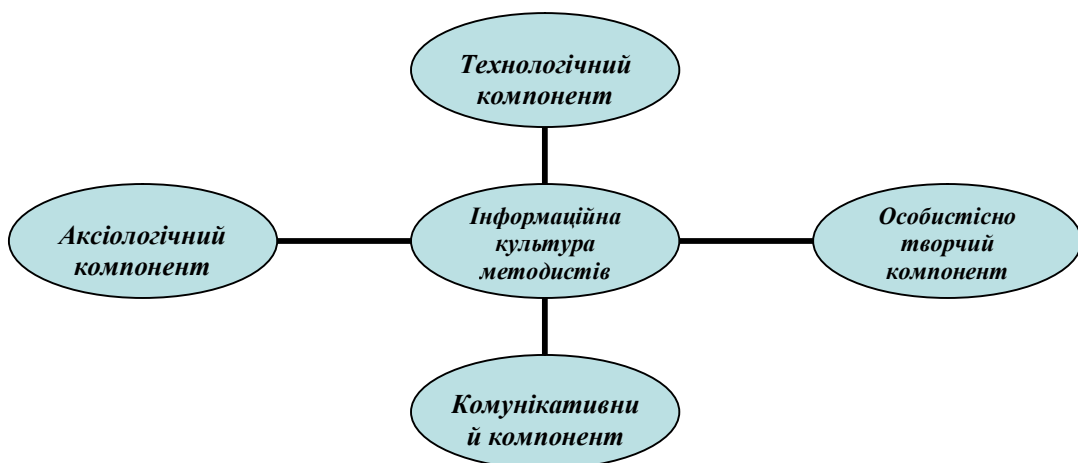
Дефініції визначених понять однобоко виявляють вплив використання інформаційних та комп'ютерних технологій, не враховуючи зміни у професійному розвитку особистості, які пов'язані з сукупністю норм, правил і стереотипів поведінки в інформаційному просторі. Вони передбачають лише формування знань і навичок роботи з комп'ютерною технікою, а не якісні зміни в професійній діяльності фахівців. Крім того, говорячи про інформаційну культуру методистів необхідно зазначити, що такі зміни забезпечують формування таких особистісно значущих якостей як сформованість духовних цінностей, найважливіших моральних якостей (відповідальність, почуття такту, працьовитість) ступінь усвідомленості професійних дій, що забезпечує розвиток професійної культури і загальної педагогічної культури фахівців.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз дозволив визначити, що розвиток інформаційної культури методистів ґрунтується на методологічних, світоглядних, загальноосвітніх та загальнокультурних поглядах щодо вільної орієнтації в інформаційному середовищі, використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у процесі реалізації їх професійних функцій, які передбачають здатність

сприймати, аналізувати та транслювати професійно важливу інформацію на основі відповідної системи наукових понять та принципів.

Інформаційна культура методистів є основою інформаційної компетентності, яка необхідна для постійного вдосконалення їх професіоналізму, а рівень її розвитку оцінюється як інформаційний досвід, де головним критерієм виступає продукування нової науково корисної методичної інформації. Водночас інформаційна культура методистів визначається сукупністю норм, правил і стереотипів поведіння, пов'язаних з інформаційним обміном і включає вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання методичної інформації.

Такий підхід уможливорює виділення технологічного, комунікативного, аксіологічного, особистісно творчого компонентів інформаційної культури методистів (за В. Сластьоніним [2]).

Рис. 1 Основні компоненти інформаційної культури методистів

Відділені компоненти складають цілісну ієрархічну систему формування та розвитку інформаційної культури методистів. вказаної культури в цілому. Зокрема, технологічний компонент інформаційної культури методистів включає способи і прийоми методичної діяльності на

основі використання інформаційних технологій. Комунікативний – визначає здатність дотримуватися принципів і правил поведінки та спільної діяльності в інформаційному середовищі й комунікативних системах. Аксиологічний – утворений сукупністю педагогічних цінностей (знаннями, ідеями, концепціями, що мають значущість для педагогічної системи). Особистісно творчий – розкриває механізм оволодіння професійною культурою поглядів.

Кожен компонент визначеної системи розкривається через відповідні критерії, які є підставою для їх оцінювання.

Так, критеріями технологічного компоненту є готовність до здійснення професійної інформаційної діяльності, навички роботи з інформаційними ресурсами, творчість при використанні методичної інформації. Показниками сформованості цього компоненту є сформованість і розвиток різноманітних способів інформаційної діяльності, зокрема: сукупність знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства та складають інформативну основу пошукової пізнавальної діяльності, створення і прогнозування можливих технологічних етапів переробки інформаційних потоків, технологічні навички й уміння роботи з інформаційними потоками, знання особливостей засобів інформаційних технологій щодо пошуку, переробки і зберігання інформації, освоєння способів віртуального спілкування в професійній діяльності.

Комунікативний компонент розкривається через критерії рефлексії в інформаційній діяльності та сформованістю інформаційного спілкування. Показниками визначено – знання щодо видів знакових систем при віртуальному спілкуванні, комунікативні уміння і навички передачі методичної інформації засобами інформаційних технологій при вирішенні професійних завдань, професійно важливі якості методиста.

Критеріями аксіологічного компоненту є активне ставлення до інформаційної професійної діяльності та сформованість професійно

значущих ціннісних орієнтацій. Показниками сформованості цього компоненту є інтерес та потреба у створенні методичних інформаційних продуктів, прагнення до творчої обробки інформації з використанням комп'ютерних технологій, сукупність особисто значущих і цінних прагнень, ідеалів, переконань, поглядів, ставлень до предмета діяльності у сфері інформаційних процесів.

Критерії особистісно творчого компоненту оцінюють розуміння інформативної компетентності як однієї з провідної професійної цінності і визначаються через показники сформованості ініціативності, працездатності, відповідальності, здатність до творчості та саморозвитку, адекватної самооцінки можливостей у використанні інформаційних технологій в професійній діяльності.

Аналіз змісту методичної роботи в навчальному закладі свідчить, що вона є специфічним різновидом освітньої й управлінської діяльності, провідними функціями якої є дослідження. Так, В. Радкевич [3] зазначає, що у структурі методологічної культури педагогів ПТНЗ особлива роль належить дослідницькому методу, який допомагає надавати навчально-виробничому процесу розвивально-творчого характеру. Також, на думку автора, не менш важливе значення у розвитку методологічної культури педагогів ПТНЗ має рефлексія, під якою розуміють специфічну форму теоретичної діяльності, спрямовану на осмислення та аналіз власних педагогічних дій. Рефлексія, як особливий вид професійно-педагогічної діяльності педагога, допомагає йому якісно проектувати процес професійного навчання, прогнозувати навчально-виробничу діяльність.

Для цілеспрямованої й системної організації діяльність педагогів методист використовує проектно-прогностичні і аналітично-рефлексивні методи, які спрямовуються на вивчення та узагальнення кращого педагогічного досвіду та формування технології конкретної методичної ідеї, яка передбачає внесення в педагогічну теорію суттєво нового. Отже, процес професійної діяльності методистів ґрунтується на проектно-

рефлексивному підході, відповідно до якого фахівець здійснює інформаційну, проектну й рефлексивну діяльність в єдності.

Таким чином, для визначення сформованості інформаційної культури методистів доцільним є виокремлення наступних рівнів, зокрема: репродуктивний, рефлексивний, креативний (за Е. Зеєром [4]).

Так, репродуктивний рівень інформаційної культури методистів визначається показниками, які характеризуються відтворенням отриманих знань з основ інформатики та застосування їх на практиці примітивному рівні, наприклад заповнення електронних таблиць, іншої методичної документації із застосуванням комп'ютера.

Рефлексивний рівень розвитку інформаційної культури дозволяє найефективніше й адекватно здійснювати методичні процеси, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності й результативності, забезпечує процес розвитку і саморозвитку особистості.

Введено креативний рівень розвитку інформаційної культури, який визначає творчий підхід до інформаційно-методичного матеріалу. Методисти креативного рівня розвитку інформаційної культури здатні адаптивно реагувати на нові підходи в інформаційному продукті та методичному процесі. Креативний рівень характеризується нестандартним аналізом ситуацій та відкритістю до нового методичного досвіду в інформаційному суспільстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Інформаційна культура це складне та багатозначне поняття, яке пронизує усі сторони професійної діяльності методистів і розглядається як сукупність системи знань особливостей засобів інформаційних технологій щодо пошуку, переробки методичної інформації, освоєння способів віртуального спілкування в професійній діяльності, що забезпечують професіоналізм фахівця. Необхідність розвитку інформаційної культури методистів зумовлено особливостями їх професійної діяльності і виявляється у

сукупності особисто значущих прагнень та цінних ставлень до предмета професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства.

Основні компоненти інформаційної культури методистів визначені цілісною ієрархічною системою, яка відображає її розвиток в цілому і містить технологічну, комунікативну, аксіологічну, особистісно творчу складові. Для оцінювання сформованості інформаційної культури методистів використовують репродуктивний, рефлексивний та креативний рівні. Проведені дослідження не висвітлюють всіх аспектів вивчення даної проблеми. Подальшого вивчення потребують обґрунтування використання відповідних форм та методів розвитку інформаційної культури методистів навчальних закладів.

Література:

1. Гуревич Р.С. Формування інформаційної культури майбутнього фахівця // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень: Зб. наук. праць / За ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Ничкало. – К., 2003. – С. 354-360.
2. Слостенин В. А. Педагогика: учебное пособие для высших учебных заведений / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шмяхов ; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2002. – 576 с.
3. Радкевич В.О. Розвиток методологічної культури педагогів професійно-технічних навчальних закладів/ текст режим доступа: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/profos/2010_1/3/2010_3_07.pdf.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития : учеб. пособие / Э. Ф. Зеер. – М. : Академия, 2006. – 240 с.

Алексеева С.В.

Інформаційна культура як основа професіоналізму методистів в умовах сучасної освіти

У статті розглянуто проблему формування інформаційної культури методистів як основу їх професіоналізму в умовах сучасної освіти.

Висвітлено концептуальні підходи до осмислення сутності феномену інформаційна культура, проаналізовано взаємозв'язок розвитку інформаційної культури методистів з формуванням інформаційно-технічної, комп'ютерної, інформаційно-аналітичної компетентності та комп'ютерно-технологічної і інформаційної грамотності. Обґрунтуванні основні компоненти інформаційної культури методистів, визначенні рівні її сформованості, основні критерії та показники оцінювання.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційно-аналітична компетентність, комп'ютерно-технологічна грамотність, інформаційне спілкування, інформаційна грамотність.

Алексеева С.В.

Информационная культура как основа профессионализма методистов в условиях современного образования

В статье рассмотрена проблема формирования информационной культуры методистов как основа их профессионализма в условиях современного образования. Отражены концептуальные подходы к осмыслению сущности феномена информационная культура, проанализирована взаимосвязь развития информационной культуры методистов с формированием информационно-технической, компьютерной, информационно-аналитической компетентности и компьютерно-технологической и информационной грамотности. Обоснованы основные компоненты информационной культуры методистов, определены уровни ее формирования, основные критерии и показатели оценивания.

Ключевые слова: информационная культура, информационно-аналитическая компетентность, компьютерно-технологическая грамотность, информационное общение, информационная грамотность.

Alekseeva S.V.

Informative culture as basis of professionalism of methodists in the conditions of modern education

In the article the problem of forming of informative culture of methodists as basis of their professionalism is considered in the conditions of modern education. The conceptual going is reflected near the comprehension of essence of the phenomenon informative culture, intercommunication of development of informative culture of methodists is analysed with forming of informatively-technical, computer, research and information competence and computer-technological and informative literacy. The basic components of informative culture of methodists are reasonable, the levels of her forming, basic criteria and evaluation indexes, are certain.

Keywords: informative culture, research and information competence, computer-technological literacy, informative commonication, informative literacy.

Literatura:

1. Gurevich R.S. Formuvannya InformatsIynoYi kulturi maybutnogo fahIvtsya // PedagogIka I psihologIya profesIynoYi osvIti: rezultati dosIIdzhen: Zb. nauk. prats / Za red. I.A. Zyazyuna, N.G. Nichkalo. – K., 2003. – S. 354-360.
2. Slastenyn V. A. Pedahohyka: uchebnoe posobye dlya vysshykh uchebnykh zavedenyy / V. A. Slastenyn, Y. F. Ysaev, E. N. Shmyakhov ; pod red. V. A. Slastenyna. – M. : Yzdatel'skyy tsentr “Akademyya”, 2002. – 576 s.
3. Radkevych V.O. Rozvytok metodolohichnoyi kul'tury pedahohiv profesiyno-tekhnichnykh navchal'nykh zakladiv/ tekst rezhyim dostupa: archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/profos/2010_1/3/2010_3_07.pdf.
4. Zeer Э. F. Psykholohyya professyonal'noho razvytyya : ucheb. posobye / Э. F. Zeer. – M. : Akademyya, 2006. – 240 s.